

A keresztény nevelő - ahogyan Kalazancius elgondolta*

Jól érzékelhető manapság, hogy a tanárokon még a katolikus iskolában is csüggedtség, ha nem éppen közöny lesz úrrá, ha szóba kerül akár maga az iskola mint intézmény, akár az iskolának a társadalomban betöltött szerepe. A kis jutalmak, a csekély megbecsülés és nem utolsósorban a szánalmas fizetség könnyen alkalmi munkává silányíthat egy ilyen magasztos hivatást. Alapvetően fontos tehát, hogy ismét általában a társadalom és különösképpen az egyház érdeklődésének és szívének középpontjába állítsuk az iskolának és a tanároknak sajátos nevelő szerepét, akik a diákokkal együtt főszereplői az iskolának.

Ez az igény összhangban van mind a zsinat utáni teológiával - amely egyre határozottabban úgy beszél az oktatásról, mint valódi és sajátos "egyházi szolgálat"-ról -, mind a pápa kívánságával, aki arra szólít fel minket, hogy "nagy gonddal mint szemünk fényét őrizzük ezt az egyháznak nyújtott páratlan szolgálatot". Ezért válik egyre sürgetőbbé, hogy föltegyük magunknak a kérdést: ki a keresztény nevelő? milyen öntudat és milyen meggyőződés kell, hogy lelkesítse küldetése teljesítésében? milyen sajátos magatartás jellemzi?

A választ nem az egyház legfrissebb irataiban található útmutatások közt keressük, hanem inkább azokat a tapasztalatokat és javaslatokat vesszük szemügyre, amelyek egy szent nevelőtől erednek. Az életrajzi adatok egy másik korba helyezik őt, de az életről és a tanításról szóló üzenete annál időszerűbb annak, aki küldetésnek tartja az iskolát. Kalazanci Szent Józsefről van szó, a nép fiainak létrehozott első ingyenes népiskola és a piarista iskolák szerzetesrendjének alapítójáról, amelynek tagjai, a piaristák egy negyedik fogadalom révén a kisgyerekek és a fiatalok nevelésének szentelik magukat.

A keresztény nevelő magasztos küldetése

A nevelő Kalazancius és a piarista iskolák kalandja a Trastevere városrészben kezdődött a távoli 1597. évben. A trentói zsinat utáni Rómában vagyunk, a "katolikus reformáció" és a jövő századok polgársága születésének meghatározó éveiben. Kalazancius elveti a kor barokkos ürességeit és a látványos megtorlások haszontalan vágyát, s távolba tekintő, "forradalmi" lélekkel pontosan a "legkisebbeknek" nyit iskolát, mert ebben a szolgálatban látja meg az egyház és a társadalom reformjának elsődleges feltételét. Ezt a prófétai intuíciót ellenállás, nehézségek és akadályok közepette ugyan, de sikeresen megvalósította, mert mélységesen meg volt győződve az iskolai nevelőszolgálat páratlan kiválóságáról.

Még ma is újnak és ösztönzőnek ér

ezzük azt az elképzelést, amelyet erről a "szolgálatról" kialakított, és amely határozott szándéka szerint az általa alapított rend sajátossága és megkülönböztető jegye. A Tonti bíborosnak 1621-ben írt "memorialé"-ban szuperlatívuszok hosszú sorával jellemzi ezt az elképzelést. A távoli századokból hangzó szavait nem kevés haszonnal hallgathatja minden keresztény nevelő. Ezt írja Kalazancius: "Ez a szolgálat a legmagasztosabb, hiszen a test és lélek együttes üdvözítésének szenteli magát. A legnemesebb, minthogy az őrzőangyalok által végzett isteni és angyali munkába segítőként az embereket is bevonja. Ez a szolgálat a legérdemszerzőbb, hiszen az Egyházban bőséges szeretettel [...] megszabja és alkalmazza azt a roppant hatékony gyógyírt, amely óv a rossztól és

gyógyít, föltárja és előmozdítja a különböző helyzetben levő gyermekek javát [...]. A tanítás a legjótékonyabb feladat, mert minden ellenszolgáltatás nélkül mindenkit minden eszközzel segít. [...] A leghasznosabb azok miatt a hatások miatt, amelyeket az élet oly sok változása hoz magával, és amelyek gyakran meglátszódnak a fiatalokon, úgy, hogy nem lehet fölismerni, ki mi volt. Ez a szolgálat a legszükségesebb, minthogy a rossz szokások és a bűn uralma tartja rabságban ezeket a neveletlen gyerekeket. [...] A legtermészetesebb minden ember számára, akik természetesen szeretik, ha gyermekeik jól neveltek. Ez a legésszerűbb feladat a fejedelmek és a városok számára is, akiknek nagyon megéri, hogy tisztességes, engedelmes, jól fegyelmezett és hűséges alattvalói, illetve polgárai legyenek. Ők ugyanis képesek arra, hogy megszentelődjenek, és nagyvá válnak a mennyben, valamint képesek fölemelkedni és szülőföldjüket is fölemelni [...]. Ez a leginkább szívesen fogadott szolgálat, nemcsak azon emberek számára, akik mindnyájan dicsérik, és azt kívánják, hogy hazájukban is legyen ilyen intézmény [...], hanem magának Istennek is sokkal több, mint egy bűnös megtérése, [...] minthogy itt nemcsak sokan megtérnek Isten sokszoros megbántásából, hanem napról napra sokan mások is őrzik keresztségi ártatlanságukat [...]. A legörömtelibb annak számára, aki hivatva lesz arra, hogy ebben a szőlőskertben dolgozzék, és ily nagy aratásban munkálkodjék. Ez a legdicsőségesebb szolgálat, nemcsak annak számára, aki majd pártolja [...], hanem a pápának, aki megerősíti és elismeri szerzetesrendként [...], hanem magának az Istennek is, mert neki, aki annyi bántást jóvátesz, oly sok testi büntetéstől is megment, üdvözíti és megszenteli a lelkeket, ezek mindörökké hálát adnak [...]."

Hosszú az idézet, de gondolatmenetünk szempontjából nagyon is jelentős. Kalazancius gondolkodásában alapvető, hogy minden nevelő teljes mértékben tudatában legyen annak - éppen egy olyan világban, amely nem így gondolkodik -, hogy rendkívüli feladatot lát el, hogy olyan "küldetése" van, amelyben harmonikusan találkozik Isten és ember, jelen és jövő, egyén és társadalom, emberi és keresztény erény, természet és kegyelem. A nevelő ezért - ahogy Kalazancius többször is mondta - az "Igazság munkatársa és az őrzőangyalok segítője".

Őszintén fel kell tennünk magunknak a kérdést, hogy oly sok katolikus iskolában nem éppen azért erőtlene a nevelés és nem pontosan azért támadnak-e "pasztorális" nehézségek, mert a tanárok kevés lelkesítést kapnak feladatuk végzéséhez. A kedveszegett tanító nem tud nevelni; "szolgálat" erőtlenné, taposómalommá és ennél fogva hatástalanná válik.

Határozott elképzelések és mélységes meggyőződés

Kalazanciusban a nevelés szolgálatáról kialakult magasztos gondolatok szorosan kapcsolódtak néhány olyan határozott elképzeléshez, amelyek mélységes meggyőződéssé értek benne, és ezért befolyásolni tudták didaktikájának, magatartásának, választásainak és egész életstílusának kialakítását.

Pietas et litterae

A kalazanciusi nevelőnek mindeneelőtt nem elvont és "felvilágosult", hanem történelmileg megalapozott képpel kell rendelkeznie az emberről. Kalazancius szemében az ember Isten teremtménye, akit Krisztus megváltott, s ezért "az igazi ember a keresztény, a többiek csak névleg azok" (1165. levél). Innen ered, s jelenik meg a nevelésben az az egymástól elválaszthatatlan két szó, a "pietas et litterae" (jámorság/kegyesség és tudomány, hit és kultúra), amely visszaköszön intézménye nevében is: Kegyes Iskolák, valamint szerzetesei elnevezésében: piaristák. Minden hiteles nevelést tehát a "kegyesség" és a "tudomány" harmonikus növekedése kell,

hogy jellemezzen, anélkül hogy illetéktelenül eszközként használnánk bármelyiket is a másik javára (a kegyességet a tudomány vagy a tudományt a kegyesség érdekében).

A kultúra autonóm értéke

A Szent írásából, még inkább döntéseiből világosan kiolvasható az, hogy a kultúrának önálló értéket tulajdonít. Fölvett izraelita diákokat az iskolájába - írásban vállalva kötelezettséget, hogy nem térítik át őket -, barátságban volt Galileo Galileivel és Tommaso Campanellával, szorgalmazta a matematika oktatását - amit akkoriban rossz szemmel néztek, mert szemben állt az "ipse dixit", "kijelentette" tekintélyével. Ezek és még más egyebek biztosan jelzik, hogy a kultúrát teológiai és modern értelemben "laikus" valóságként fogta föl: a kultúra, ha hiteles, nem áll ellentétben az evangélium és a hit követelményeivel.

A gyermekbe és az iskolába vetett bizalom

Az ember és a társadalom jövője a nevelőnek az iskolában végzett alázatos és csöndes tevékenységétől függ. Erről Kalazancius határozottan meg volt győződve, és az általa alapított szerzet konstitúcióiban nyíltan meg is fogalmazta: "[...] ennek a szolgálatnak odaadó végzésétől függ a keresztény társadalom megújulása. Ha ugyanis a fiúkat zsenge koruktól szorgalmasan nevelik jámborságra és tudományokra, kétségkívül remélhető, hogy egész életük folyása boldog lesz." (A Kegyes Iskolák Rendjének Konstitúciói 5. pont) Több ez, mint egy olyan tanárnak az álmodozása, aki szereti az iskolát és a gyerekeket. Egy olyan szent mély hite jelenik itt meg, aki hisz Istenben, népének Atyjában és Tanítómesterében, valamint az ember képességeiben - különösen a "legkisebbekében" -, akit Isten teremtett és Krisztus megváltott. E hittől lelkesítve a keresztény nevelő felülemelkedik korának társadalmi és kulturális meghatározottságain, ahogyan Kalazancius a 17. században szembeszegült annak az osztálynak kiváltságaival, amely a "szegény gyerekeket" tudatlanságba és így társadalmilag alárendelt helyzetbe száműzte. Érdekes lenne ebből a szempontból újraolvasni, amit Tommaso Campanella írt Kalazancius védelmében a "Kegyes Iskolák apológiája" című művében.

Isten, hit, ember, kultúra: gyakran visszatérő kifejezések a könyvekben és a tanteremben. Kalazancius gondolkodásában és tevékenységében ezek a szavak nem maradtak pusztán fogalmi absztrakciók vagy elvi általánosságok. Át kell hatniuk minden mozdulatát, minden gondolatát, minden szavát annak, aki az iskolában abban a tudatban dolgozik, hogy "angyali és isteni feladatot" lát el.

Az igazság alkalmas munkatársai

Egy ilyen magasztos hivatás a fentebb említett tudatosságon és meggyőzésekén kívül olyan sajátos testi, emberi és lelki adottságokat is megkövetel a nevelőtől, amelyek híján a gyermekkel létesítendő nevelési kapcsolat nemcsak hatástalan, de káros is lesz. Kényes téma ez, amely hosszas vizsgálódást kívánna. A rendelkezésemre álló szűkös tér miatt azonban csak néhány utalást tehetek, tallózva Kalazancius több mint ötezer levelében.

Kalazancius meg van győződve arról, hogy természete nem mindenkit tesz alkalmassá az iskolai nevelő munkára. Ez ugyanis nem mindennapi adottságokat követel, s ezért "nem helyes - írja Kalazancius - átlagemberekkel megtölteni a rendet" (674. levél). Nemcsak józan ész, jó természet és erkölcsösség kell, hogy jellemezzék a nevelőt, hanem legyen "erőteljes és egészséges" (351. levél), mert "a beteg kevés gyümölcsöt hoz a rendben" (562. levél). Éppen ezért - még a kánonjogban figyelembe vett eseteken túl is - nem engedte, hogy intézményében tanító legyen az, aki idült fejfájásban szenvedett, bizonyos szellemi rendellenességeket mutatott, vagy súlyosabb

beszédhibája volt. Jellemző a "mélabús" egyének felvételének a tilalma, minthogy "nem rendelkeznek kiegyensúlyozott ítélőképességgel, és könnyen aggályossá válnak" (1461. levél), főként pedig azért, mert képtelenek olyan tevékenységet ellátni, amelyet - amint majd még látjuk - "örömmel kell végezni" (196. levél).

A szeretet

A nevelő legfőbb erénye az Isten iránti szeretet, amely a gyerekek iránti pedagógusi szeretetté válik. Kalazancius azt akarta, hogy a tanítók legyenek "hősiesek Isten tiszta szeretetében, amely az első és legfőbb parancs" (4024. levél). Ez a szeretet arra ösztönzi őket, hogy legyenek "a gyerekek szolgálatában álló őrzőangyalok", akik "a kicsinyekkel foglalkoznak, hogy megvilágosítsák őket Isten és a világ fényével". A nevelő "atyai szeretettel" viseltetik növendékei iránt: "vonzania kell a diákokat úgy, hogy inkább atyjuknak, mintsem szigorú bírójuknak mutatkozik". "Olyan gyöngédséggel tanítsa őket, hogy a diákok felfogják, hogy a javukat akarja". Ahhoz, hogy valóban atya legyen, magának az Úrnak a jóságát és szelídségét kell tükröznie. "Az igazságot kimondva és atyai szeretettel" kell meggyőznie őket, "nem pedig kiabálással és sértő szavakkal".

A türelem

Az igazi nevelőben a szeretet türelembe öltözik. A tanítónak ugyanis "nagy türelemre van szüksége, hogy szolgálni tudja azt a tehetséget, amelyet alárendeltjeiben felismer, és hogy atyai gyöngédséggel tudja orvosolni minden hiányosságukat és tökéletlenségüket, egyenként biztatva őket" (3721. levél). A türelem vezeti el a nevelőt, hogy ne kiabáljon, mert "aki kiabálva irányít, azt sosem dicsérték" (2229. levél); nem használ "gúnyos szavakat" (866. levél), "nem indulatoskodik" (3279. levél); nem "szakít" a növendékkel, és tud "együttérezni alárendeltjei gyöngeségeivel" (549. levél).

Az alázat

Atyai szeretet és türelem alázatos szívben. Kalazancius számára a nevelőben az alázat nem aszketikus magatartás, hanem inkább elengedhetetlen pedagógusi erény. Valójában ez "teszi az embereket a mi esetünkben olyan nevelőkké, akik képesek felismerni az igazságot, és szeretni az igazi jót" (4532. levél). Az alázat lehetővé teszi, hogy meglássa és észrevegye "minden tettében azt, hogyan kell cselekednie" (1325. levél), kieszközli "az isteni megvilágosodást" (649. levél), és a nevelőt magával Istennel hozza bensőséges kapcsolatba (912. levél). Kalazancius szerint egyedül az alázat képes arra ösztönözni az embert, hogy ellássa "a gyerekek oktatásának feladatát" (1160. levél), amelyet akkoriban annyira lebecsültek, paphoz és művelt emberhez illetlennek tartottak. Csak az alázat sarkallja a tanítót, hogy lealacsonyodjék "a gyerekek képességeihez" (2577. levél). Ésszerűen következik ebből, hogy a nevelő "amennyiben alázatos lesz, nagyon is hasznára válik a diákoknak és a szerzetnek, ha viszont nem alázkodik meg, nem lesz jó sem önmaga, sem a diákok számára" (899. levél).

Nagyfokú gondosság

Az alázat, a türelem és a szeretet kézzelfoghatóan a "nagyfokú gondosságban" nyilvánul meg, amely szükséges ahhoz, hogy "az iskola jól működjék" (4199. levél). Különös az olasz "diligenza" szó (a.m. gondosság, odaadás, szorgalom) származékaival együtt, minthogy igen gazdag jelentésárnyalatokkal rendelkezik (gondoskodás, szeretet, figyelem, tapintat, tisztelet, világos szándék stb.). Kalazancius szóhasználatában is kulcsszó; azt fejezi ki vele, hogyan kell élnie, cselekednie és tanítania a nevelőnek, és hogyan kell megszervezni az iskola oktatási és nevelési tevékenységét.

De hallgassuk csak magának Kalazanciusnak a szavait: "Nagy odaadással ügyelj az iskolára, és gondolj arra, hogy Istennek szolgálj!" (985. levél) "Többször írtam már, hogy az iskolában a lehető legnagyobb mértékű gondosságra van szükség." (1007. levél) "Örömökre szolgálna, ha a hozzád érkező fiatalok figyelemben és gondoskodásban részesülnének..." (1755. levél) Egy tanítónak ezt írta: "Törekedjél arra, hogy gondos légy, és alkalmazkodjál a diákok képességeihez, nemcsak akkor, amikor népnyelven kijelölöd a feladatokat, de akkor is, amikor magyarázod a olvasmányokat!" (1488. levél) Végül pedig így fordul egy előjáróhoz (az ilyen idézeteket vég nélkül szaporíthatnánk): "Felhívom a figyelmét az iskolát illető gondosságra, azért, hogy a diákok a tudományokkal együtt elsajátítsák Isten szent félelmét." (3042. levél)

Tekintély és példaadás

Ezeknek a testi és erkölcsi, emberi és keresztény tulajdonságoknak a kiegyensúlyozott együttese megadja a nevelőnek azt a tekintélyt, amelyre szüksége van, hogy a diákok megbecsüljék, tiszteljék, szót fogadjanak neki és szeressék. Olyan tekintély ez, amelyet megerősít példaadó élete. A tanító - mondja Kalazancius - először is "debet facere et postea docere", "tegye, és aztán tanítsa" (3055. levél). A nevelésben "viselkedésével és tanításával kell épületesnek lennie" (4146. levél), "mind a lelki dolgokban, mind a tudományokban" (756. levél). "A tettek dicsérik a tanítót, nem a jó szavak, sem pedig a jó szándékok, hiszen a pokolba vezető út is jó szándékokkal van kikövezve." (694. levél)

Az öröm

A felsorolásban, de nem fontossági sorrendben utolsó lelki tulajdonság az öröm - inkább belső dimenzióját, nem pedig külső és hangos megnyilvánulásait tekintve. Ez az öröm nagyon közel áll Szent Ferenc "perfetta letizia"-jához, tökéletes örvendezéséhez. Ez és a "legteljesebb szegénység" mély jelet hagynak a kalazanciusi lelkiségben. Ahogyan Ferenc szívesen tartotta magát "anyának" a barátok számára, úgy Kalazancius azt akarta, hogy tanítóiban az "atyai" magatartás ne szakadjon el az "anyaitól". Máriának, az Anyának és Tanítónak a kalazanciusi nevelő pedagógusi lelkiségében elfoglalt kiváltságos helye ebben a követelményben találja meg legigazabb indítékát. Az anyának fiával kapcsolatos meghitt és titkos öröme kell, hogy jellemezze a tanítónak a diákokkal való nevelési kapcsolatát. Kalazancius azt akarta, hogy "az Isten Anyjáról nevezett József" legyen a neve, és rendjének a következő hivatalos nevet adta: "A Kegyes Iskolák Királynőjének, az Isten Anyjának Szegény Szabályozott Papjai". Máriának, Isten Anyjának neve lett intézményének hivatalos címe, és a "Tizenkét csillagú korona" imádságban, amelyet növendékei számára állított össze, kiemelte, hogy a gyermek Jézus "Tőle neveltetni akart".

A "búskomor" egyének elutasítása, azzal az indokkal, hogy képtelenek a gyerekekkel örömteli kapcsolatot létesíteni, továbbá a leveleiben vissza-visszatérő felhívások, hogy "éljenek örvendezőn", "haladjanak előre vidáman", "türelemmel és örömmel" éljék az életet, egy olyan nevelő Kalazanciuszt állítanak elénk, aki egyáltalán nem a múlt ikonográfiájának alakja. Maga meg volt győződve, hogy az iskolai szolgálat hatástalan, ha nem alakul ki vidám, ösztönző, jókedvű környezet. Ezért ismétli önmagának és tanítóinak Pál szavait: "Isten a jókedvű adakozót kedveli." Amikor a Szent Officium és a római Kúria ellenkezése lerombolja az általa alapított művet, az akkor már kilencven éves szent tanító a szomorú hírt ezekkel a szavakkal közli rendtársaival: "Ne tétovázzanak örömmel folytatni az intézményt [fenntartani az iskolát], maradjanak egységben és békében, reménykedve, hogy Isten gondoskodik mindenről." (4342. levél)

Inkább gyakorlat, mint elmélet

Ha áttekintjük Kalazancius terjedelmes levelezését, írásos intézkedéseit, főként pedig pedagógiai munkásságát, számos olyan vonást találunk, amelyek kidomborítják a nagyszerű nevelő alakját, és világosan tanúsítják, hogy ő teremtette meg az elemi iskolát, amit ma "kötelező általános iskolának" hívunk. Kalazancius iskolája szervezettel, fokozatokkal, fölszereléssel rendelkezett, volt célja, valamint kellőképpen és rendszerezetten megfogalmazott módszere. Elképzelésében világosan kimutatható a megelőző módszer (az iskola "a leghatásosabb megóvó orvosság"), a gyermekközpontúság, az intuíció, a tantárgyakat egységben látó módszer, a "nevelőtestület" szükségessége, az iskola "népi" jellege, a kötelezőség, az állami és egyéb támogatás fontossága.

Kalazancius bár egy olyan történelmi korban élt, amikor ugyancsak divat volt értekezéseket gyártani, nem írt, és összeállítani sem akart semmiféle pedagógiai vagy módszertani tanulmányt. Sőt, konstitúcióiban kifejezetten elvetette ennek gondolatát: "Intézményünknek tehát az lesz a feladata, hogy az elemi ismeretektől kezdve tanítsa a fiúkat a helyes olvasásra, írásra, számolásra és a latin nyelvre, főleg pedig jámborságra és hittanra, és mindezekhez a legjobb módszert alkalmazza." (A Kegyes Iskolák Rendjének Konstitúciói 8. pont) Amikor aztán konstitúcióiban kimondottan a módszerről szól, tanítóinak a következő bölcs útmutatást adja: "Mivel pedig mind a grammatika, mind bármely más tantárgy oktatásában a diákoknak nagyon is hasznára válik, ha minden tanító valamilyen könnyű, hasznos és amennyire csak lehet rövid módszert alkalmaz, kifizetődő a legjobbat kiválasztani a tananyagban legképzettebb és legjártasabb tanárok közül." (Kalazancius konstitúciói 216. pont)

Kalazancius szerint a nevelő "a könnyű, hasznos és rövid módszert" nem elméleti kérdések fontolgatása révén sajátítja el, hanem inkább a tananyag figyelmes és állandó tanulmányozásával, főként pedig a gyerekek iránti konkrét szeretetével és a saját tanítása során. Tehát nem elvont pedagógiai és módszertani elméletek alkalmazását írja elő, hanem konkrét gyerekek szeretetét azzal a találékony és leleményes "pedagógusi szeretet"-tel, amely a tanítót arra ösztönzi, hogy a jelent az ember jövőjének alázatos és magasztos szolgálataként élje. Ez a konkrét tanár-diák viszony arra kényszeríti a nevelőt, hogy figyelmes pszichológus legyen: "Nem ugyanolyan módon kell mindenkit elvezetni a tökéletességre, hanem kinek-kinek saját adottságához igazodva." (2441. levél) Ahhoz, hogy megértővé és belátóvá váljék, "alkalmazkodnia kell mindegyikük képességéhez", törekednie kell, hogy "ne a jelentéktelen apróságokat" ismerje, hanem mindegyikük "belső hajlamait", és "mindenkivel olyan nyelvet kell beszélnie, amely képességeik legjavát hozza ki" (1226. levél).

Rómában a Szent Pantaleon Kegyes Iskoláiban az a több mint ezer gyerek, akik között Kalazancius a maga nevelői szolgálatát élte, szegény volt, és csak néhányuknak lett volna lehetősége a tanulásra. "Megtanulni az egyszeregyet" és "számolni": sokuk számára közvetlen jövőjük szempontjából valódi és a szó szoros értelmében vett "szakiskola" volt ez. A tantárgyak (a többi között a leghasznosabbak a matematika, a szépírás és a zene) oktatásával a kulturális igényeken túl reális választ kellett adni ezekre a "társadalmi" igényekre.

Ma nagyon is időszerű erre rámutatni. Ha ugyanis az iskola hátrányokra panaszkodik, és peremre szorítva érzi magát a társadalomban, ennek oka véleményem szerint sokkal inkább a "kulturális" távolság, mint a tanárnak a növendéktől való generációs távolsága, és még inkább az iskola és a társadalom között fennálló szakadás. Hogyan lehet kilábalni ebből a szorult helyzetből? Kalazanciusnak e tekintetben nem voltak kétségei: a megoldást csakis az jelenti, ha a nevelő folyamatosan és komolyan törekszik kulturálisan és módszertanilag naprakésznek lenni.

Folytonos naprakészség

Aki az iskolában él, mondja Kalazancius, annak az iskoláért is kell élnie, félretéve minden más tevékenységet: "Aki beválik az iskolában, annak nem kell mással is foglalkoznia" - írja az 1334. levélben. Különösen az aggasztja, ha pap-tanítói az iskolán kívül gyóntatnak és prédikálnak: "Az iskolák hírnevét fenntartani sokkal fontosabb, mint gyóntatni a templomban." (3034. levél) Ezt - anélkül, hogy lebecsülné papi mivoltát - azért mondja, mert kötelességének érzi, hogy a legkisebbeknek az egyszerűt tanítsa: "Én, azáltal, hogy ezzel foglalkoztam - vallja Kalazancius -, egyáltalán nem vesztettem el a papság méltóságát, amely a legnagyobb, amit csak elnyerhettem." (2161. levél)

Az általa alapított intézmény célja "a gyerekek mind a hittanban, mind az emberi tudományokban való oktatása" (Konstitúciók 203. pont), és ez a feladat megkívánja "a lelki élet példáján kívül a tanítást és az oktatási módszert" (uo.). A kalazanciusi nevelőnek tehát az a dolga, hogy mindkettőben jártasságot szerezzen, igazolja helyességüket és legyen bennük naprakész. A kívánt felkészültség - szemben azzal, ahogyan éppen manapság történik - nem a kérészeletű modelleknek és kulturális divatoknak való behódolást jelenti. Kalazancius szerint a megújulás a nevelői küldetés "fiziológiájához" tartozik: a nevelő az iskolában folytonosan "új" generációkat lát maga előtt.

Az iskolában tanítónak egyénileg és a nevelői közösségnek kollektíven feladata, hogy állandóan ellenőrizze a tanítás anyagát és a módszerek helyességét. Nyílt, szabad és találékony lélekkel használjanak fel ehhez minden alkalmat és változtatásra való ösztönzést. Kalazancius ezért kötelezte tanítóinak közösségét, hogy hetente tartsanak összejövetelt, ahol beszélgetnek az iskoláról és az ottani ügyekről, "mert igaz, hogy ibi multa consilia ibi salus et plus vident oculi quam oculus" [ahol sok jó ötlet van, ott születik megoldás, és több szem többet lát] (1035. levél). Többször is javasolja, hogy "a rekreációkon ne legyen másról szó, mint arról, hogy hogyan lehet az iskola ügyét jobban előmozdítani, hogy gyakran hívassa föl valaki a figyelmet olyasmikre, amik később jelentőssé válnak" (1275. levél).

Amit a többieknek tanácsol, arra elsőként ad példát: már több mint nyolcvanéves ekkor, de továbbra is önkéntesen tanítja az iskolában a "legkisebbeket", sőt arról is beszámol, hogy rendszeresen képezni kezdte íráskészségét, hogy eredményesebb legyen a tanításban.

Előítéletektől mentes szellemre vall, hogy amikor Tommaso Campanella a frascati rendházban tartózkodott, Kalazancius a lehetőséggel élve rávette őt, hogy filozófiát oktasson a piarista kispapoknak. Ugyanígy Toscanában az öreg Galilei segítségére küldte szerzeteseit. Settimi atyának, aki Galilei titkára lett, még azt is megengedte, hogy az éjszakát a tudós közelében töltsse, és hozzátette: "Isten szándéka szerint van, hogy ez is kellő javára legyen." (3074. levél) A latin nyelvtan oktatásának megújítása érdekében gondja volt arra, hogy Apa atya népnyelven írjon egy grammatikát a diákokkal együtt és az ő számukra, és tudni akart arról, vajon "hozott-e különösebb hasznot az új nyelvtankönyv" (3122. levél). Növendékei jövőjére gondolva arra biztatta tanítóit, hogy tanuljanak meg matematikát oktatni, "mert ez a tudomány és ennek az alkalmazása nagyon hasznos a szegényeknek" (3753. levél).

Az, hogy ennyire törekedett állandóan naprakésszé tenni a tananyagot és a módszereket, érthető egy komoly nevelő esetében, aki szívügyének tartja a maga szakszerűségét és nevelői tevékenységének hatékonyságát. Az ilyen naprakészségre a növendékek és az ő konkrét helyzetük, családjainak és a társadalomnak a körülményei, valamint a történelem mindig új követelményei kényszerítették.

Ezekhez az igazi emberi indítékokhoz Kalazancius két másikat kapcsolt, amelyek a hívó ember és a keresztény nevelő sajátosságai. Az első a prófétai képesség arra, hogy

olvassa a mában a jövő jeleit, és tevékenykedjék azért a jövőért, amelyben és amelynek a gyerekek - ha felnőnek - főszereplői lesznek. A másik az "iskolai szolgálatnak" az azonosítása magával "az Istennek és az ő országának szolgálatával". Az Istennek való szolgálat a keresztény nevelőtől mindig új és radikális hűséget követel. Így megértjük Kalazanciust, aki azt mondta önmagáról: "Rómában megtaláltam Isten szolgálatának legjobb útját: ezeknek a szegény gyerekeknek a segítségét. Nem is hagyom el őket semmiért a világon."

ANNIBALE DIVIZIA SP

*forrás: <http://server.dugonics-szeged.sulinet.hu/irodalom/vallas/tima/>